

mgr Magdalena Tomczyk

Streszczenie pracy doktorskiej w języku polskim

Temat: Struktury organizacyjne Kościoła Polskokatolickiego w południowej Polsce
w latach 1945-1989

Promotor: dr hab. Rafał Łatka, prof. ucz. UKSW

Słowa kluczowe: Kościół Polskokatolicki, Polski Narodowy Kościół Katolicki, parafia, autokefalizacja, polityka wyznaniowa, struktury kościelne, konfesja religijna, konflikt religijny.

Kościół Polskokatolicki, swój rodowód wywodzący z Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego, należy obecnie do wyznań mniejszościowych, funkcjonujących legalnie roku 1951 w Polsce. Zauważalny brak interpretacji historycznej procesu ukonstytuowania się sieci parafialnej Kościoła Polskokatolickiego w okresie lat 1945-1989 na terenie południowej Polski, stał się bezpośrednim powodem przygotowania niniejszej dysertacji. Szczególny deficyt opracowań monograficznych nad genezą polskokatolickich wspólnot parafialnych w nowych warunkach politycznych i społecznych Polski po 1945 roku, był inspiracją do podjęcia kwereńdy naukowej nad zasobem archiwaliów, zarówno proveniencji państwowej jak i kościelnej oraz rozpoczęciem badań terenowych.

Przedmiot badawczy rozprawy podejmuje historyczną rekonstrukcję struktur kościelnych o rodowodzie polskokatolickim na terenach południowej Polski w latach 1945-1989, tj. w okresie trwania reżimu komunistycznego. Uznaje obecność Kościoła Polskokatolickiego za fakt, a umocnienie wiary polskokatolickiej za fenomen religijny i społeczny. Proces wkomponowywania konfesji w tradycyjny model kulturowy południowej Polski, niósł za sobą liczne antagonizmy, a w konsekwencji także wieloetapowe konflikty o różnym natężeniu. Można wnioskować, iż fundamentem zmian religijnych, a ich w następstwie asymilacji wyznania polskokatolickiego w krajobrazie tożsamości kulturowej południowej Polski, było narastające poparcie społeczne dla tej nierzymskokatolickiej konfesji, zwłaszcza po 1951 roku. Warunki w jakich dojrzewała idea parafii polskokatolickiej, sprzyjały procesowi świadomej konwersji wyznaniowej.

Praca niniejsza podejmuje analizę badawczą dynamiki zmian nad aktywnością religijną parafii polskokatolickich pod wpływem ingerencji wpływów politycznych i społecznych.

Uwydatnione wsparcie ze strony władz partyjno-państwowych, pełniło poniekąd ważny element umocnienia Kościoła Polskokatolickiego pośród tradycyjnej wspólnoty lokalnej. Powojenne losy Kościoła Polskokatolickiego przybliżają charakter polityki wyznaniowej państwa, wymierzone wobec mniejszościowych związków wyznaniowych. Ukierunkowane wobec Kościoła Polskokatolickiego przedsięwzięcia, miały wkomponować konfesję w ramy pełnej autokefalizacji. W początkowej fazie uzależniania polskokatolików od ośrodka decyzyjnego władz partyjno-państwowych, podjęto działania inicjujące rzekomy dialog pomiędzy państwem a Kościołem Polskokatolickim. Mechanizm ten zauważalny był zwłaszcza na poziomie diecezji, dekanatów i poszczególnych parafii.

Obecność Kościoła Polskokatolickiego w krajobrazie kulturowym jak również w przestrzeni publicznej południowej Polski, wywołała zmianę charakteru religijności. Odtąd wyznawców polskokatolickich klasyfikowano jako usposobionych niechętnie do Kościoła Rzymskokatolickiego i głoszonych przez niego nauk. Reprezentowali oni przede wszystkim typ religijności otwartej, odchodząc od przesadnego rytuału konfesyjnego. Wyrażali aprobatę dla idei współpracy świeckich z duchowieństwem np. celem aktywizacji życia parafialnego. Kościół Polskokatolicki na terenie swoich parafii inicjował wiele akcji społecznych i kulturalnych oraz sprzyjał polityce ludowego państwa. Parafia pełniła poniekąd funkcję ośrodka kultury oraz miejsca integracji swoich wiernych.

Pełna historiografia dziejów Kościoła Polskokatolickiego w PRL czeka nadal na swojego badacza. W związku z brakowaniem wielu dokumentów przez władze komunistyczne oraz nie zachowaniem się zbiorów archiwalnych nieczynnych parafii, trudna jest rekonstrukcja losów tej ważnej polskiej wspólnoty religijnej. Niniejsza praca stanowi przyczynek do kontynuowania dalszych badań historycznych nad dziejami polskokatolickich struktur organizacyjnych w okresie PRL.

Magdalena Tomczyk
Hamizera, dnia 20.06.2025r